

(afbeeldingen en programma lezingen en excursies ontbreken)

- [Van het bestuur - Finette van der Heide](#)
- [Redactioneel - Tobias Woldendorp](#)
- [Verslag algemene ledenvergadering - Lida den Ouden](#)
- [Torenzwaluwen in den Avond - Evert Pellenkoff](#)
- [Bespiegelingen van een \(vogel\)tekenaar - Evert Pellenkoff](#)
- [Stilte geboden - Evert Pellenkoff](#)
- [Sprinkhanen en krekels in Amsterdam \(2\) - Geert Timmermans](#)
- [Excursie vanaf de fladderiep - Frans van der Feen](#)
- [9de Inventarisatiedag Geuzenbos - Geert Timmermans](#)
- [Het systeem van Linnaeus - Nico Schonewille](#)
- [Een nieuw meetnet: MUS](#)
- [Verslag minicursus Mossen - Evert Pellenkoff](#)
- [Waarnemigen](#)

VAN HET BESTUUR: hulp gevraagd!

Geniet u ook zo van het prachtige voorjaar, dat misschien minder mooie oorzaken heeft (de opwarming van de aarde) maar niettemin een feest is? Ik hoop natuurlijk dat het weer niet volledig is omgeslagen als dit Blaadje bij u in de bus valt, ik schrijf dit stukje op vrijdag de 13e april. Ik durf te zeggen dat dit geen ongeluksdag was, hij duurt nog maar twee uur. Het was een prachtige, zomerse dag.

Gisteravond hadden we bestuursvergadering. We hebben veel ideeën, er zitten verschillende reizen en excursies in de planning, kraamwerk, stukjes voor Blaadje. Er is een aantal zaken waarvoor wij uw hulp inroepen.

Zo is de mossenwerkgroep haar plek kwijt: de biologie-afdeling van het Cartesiuslyceum, waar ze bijeenkwamen, is verhuisd naar een dependance. Sindsdien heeft de werkgroep niet meer vanzelfsprekend de beschikking over microscopen, hoewel dat de afspraak was. Daarom is de werkgroep nu op zoek naar een lokaal waar gebruik gemaakt kan worden van zeven microscopen. Mocht u een idee hebben, laat het weten aan Cora Bruin (ceebruin@xs4all.nl).

Mia Verberne heeft besloten te stoppen met de administratie. We zitten dus dringend verlegen om iemand die dat op zich wil nemen. De administrateur/-trice verricht de volgende taken: Nieuwe leden inschrijven en een welkomstpakket opsturen, mutaties in het ledenbestand bijhouden. Viermaal per jaar adresstickers uitdraaien voor Blaadje. Er wordt met een Excel bestand gewerkt, maar het kan eventueel ook met een ander systeem. Contact houden met de penningmeester over de betalingen en wanbetalers aanschrijven. Eenmaal per jaar een verslag schrijven voor de ledenvergadering. Als je handig bent en het regelmatig bijhoudt kost het ongeveer 1-2 uur, hoogstens twee uur werk per week.

Op de ledenvergadering is al aangegeven dat er nog iemand nodig is in de kascommissie. Dat betekent 1 keer in het jaar, in februari 2008 dit keer, de balans en de jaarrekening controleren en daar verslag van doen in de algemene

ledenvergadering. Leden van de kascommissie doen dit werk drie jaar achtereenvolgens en volgens de statuten heeft de kascommissie drie leden. Dat zijn er nu slechts twee, Wendy Bach Kolling en Wim Nierop. Meldt u aan als u ervoor voelt om hen volgend jaar behulpzaam te zijn.

Zoals vaker gemeld is er ook behoefte aan een groepje mensen dat zich met het kraamwerk wil bezighouden. Het is erg leuk om mensen over de KNNV Amsterdam te vertellen. Onze kraam zetten we op markten die een doelstelling hebben op gebied van natuur, milieu en/of landschap, dus de mensen die daar komen zijn vaak zeer belangstellend.

En tot slot kan het bestuur versterking gebruiken. Zo hebben we te weinig tijd om actief naar buiten te treden. We ontvangen regelmatig uitnodigingen voor inspraakavonden voor bij voorbeeld groen- of waterplannen van de gemeente, van stadsdelen en andere instanties. Het is bijzonder jammer dat we vaak niet op deze uitnodigingen in kunnen gaan.

Ik hoop dat u serieus wilt nadenken over al deze oproepen. Als u suggesties heeft of zelf actief wilt worden houden wij ons van harte aanbevolen. Onze contactgegevens staan in het omslag van *Blaadje*. Ik wens u allemaal een mooi voorjaar en begin van de zomer toe en veel plezier van het interessante programma dat dit jaar weer is samengesteld!

Namens het bestuur, Finette van der Heide, voorzitter

REDACTIONEEL

Wat is het moeilijk om het Linnaeus-nummer te overtreffen. De redactie wilde wel, maar oh, oh, wat hadden we een last van de klimmende zon, een zon, die maar van geen wijken wilde weten. Ik weet zeker dat wij als redactie niet de enigen waren, die met zwaar gemengde gevoelens de heerlijke lente over ons heen lieten komen.

Natuurlijk is het vreselijk, wat er met ons klimaat gebeurt, maar is het ook weer niet heel lekker om in april dag in dag op het balkon de zon op je krant of vers gekregen Dorresteijs vogelsgids te voelen dwalen? En zo vroeg al te genieten van de gierzwaluwen (rond 20 april) en te genieten van de boomblauwtjes, die in de binnentuinen van de Jordaan volop dwarrelen.?

Het is natuurlijk vreselijk, die globale opwarming van de aarde, maar tja om met Johan Cruijff (ook alweer 60) te spreken: "elk nadeel heb zijn voordeel"•

De vroeg in vallende zomer jaagt menig natuurliefhebber naar buiten, maar gelukkig kwamen er na het ter perse gaan van het Linnaeusnummer al vrij spoedig de nodige bijdragen van lezers binnen. Het moet gezegd: de leden krijgen er steeds meer zin in en de kwaliteit van de stukken benadert een kwaliteit waar menig gerenommeerd week- of maandblad niet aan kan tippen.

Als het zo doorgaat hebben we binnenkort na het Linnaeusnummer een heus Pellenkofft-nummer. We willen Evert dan ook bedanken voor zijn inzet bij het mogelijk maken van dit tweede lijfelijke nummer in 2007!!

Tobias Woldendorp

VERSLAG ALGEMENE LEDENVERGADERING jaargang 106, 10 maart 2007

Aanwezig zijn 40 leden, inclusief 5 bestuursleden en inclusief de ereleden Ger van Zanen en Hein Koningen. 2 leden hebben zich om verschillende redenen afgemeld: Jan Timmer en Geert Timmermans.

1. Opening door de voorzitter en terugblik op afgelopen jaar

De voorzitter Finette van der Heide verwelkomt alle aanwezigen en geeft een terugblik op het afgelopen jaar, daarbij ook verwijzend naar het verslag van Lida den Ouden in Blaadje 1, blz. 31.

Allereerst zijn er veel wijzigingen in het bestuur geweest. Finette heeft Geert Timmermans opgevolgd als voorzitter en Lida heeft de taak van secretaris van Finette overgenomen. Karin Wijnkoop is Gerritje Nuisker opgevolgd als contactpersoon excursies en lezingen. Cora Bruin, gewestelijk vertegenwoordiger, natuurbeschermingssecretaris en contactpersoon werkgroepen is na een jaar gestopt met deze bestuurstaken omdat zij zich niet met de werkwijze van het bestuur kan verenigen. Jan Timmer loopt zich al een tijdje warm in het bestuur, zie ook punt 8.

Rob van Dijk heeft de plaats van Fons Bongers overgenomen in de redactie van Blaadje. Het gaat goed met Blaadje, zowel qua inhoud als qua vormgeving. Blijft u vooral kopij en plaatjes opsturen.

Mia Verberne is gestopt met de verzending van Blaadje, het was te veel werk, het bestuur heeft dit van haar overgenomen. Mia blijft wel de ledenadministratie doen.

Karin heeft, met hulp van de leden, weer veel activiteiten georganiseerd. O.a. een busexcursie naar Texel en naar Meijendel.

Geert Timmermans organiseerde de algemene inventarisatiedag naar het normaal afgesloten Hilversumse Wasmeer, als dank voor de nieuwjaarslezing van Henk Korten, rentmeester van het Goois Natuurreservaat. Geert blijft ook de website verzorgen. Vorig jaar heeft hij ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van Blaadje (en zijn afscheid) samen met Ellen de Bruin en Jip Louwe Kooijmans het boekje • Vogelen in Amsterdam • gemaakt. Dit hebben alle leden ontvangen. Het is inmiddels uitverkocht.

De werkgroepen zijn alle zes weer constant bezig geweest dit jaar. Helaas heeft het bestuur nu geen contactpersoon werkgroepen meer, maar zij kunnen bij vragen/problemen altijd contact opnemen met een van de bestuursleden.

In januari is voor de derde maal een Open dag/Nieuwjaarsreceptie georganiseerd. De werkgroepen hebben zich weer gepresenteerd. Gradus Lemmen hield een lezing over de ontwikkelingen rond het Naardermeer. Het bezoekersaantal viel tegen, met name van mensen buiten de KNNV. Misschien omdat van te voren niet bekend was wie de lezing zou houden? We moeten er meer bekendheid aan geven via persberichten.

Tot slot onze activiteiten met betrekking tot natuurbescherming. Het beheer van de Hoeckelingse dam bij Durgerdam werd weer, samen met de Vogelwerkgroep ter hand genomen. In een brief aan de minister van Verkeer en waterstaat hebben we onze bezwaren tegen de aanleg van de verbindingsweg A-6/A-9 kenbaar gemaakt.

Er is een lichte achteruitgang van het aantal leden. Jammer, hopelijk betreft het een normale schommeling. We proberen o.a. via kraamwerk meer bekendheid te krijgen, dit is best leuk werk: meldt u aan!

2. Ingekomen stukken en mededelingen

Er zijn dit jaar geen inkomen stukken voor de ledenvergadering.

Mededelingen van de afdeling en een vooruitblik op de komende activiteiten van dit jaar:

- 2 juni is er een busexcursie naar het getijdengebied van de Oude Maas onder leiding van Norbert Daemen. De tweede busexcursie is nog niet bekend.

-2007 is het driehonderdste geboortjaar van Linnaeus.

Daarom zijn er dit jaar diverse activiteiten rond Linnaeus georganiseerd. Er is vanavond een lezing over leven en werk van Linnaeus door Henk Eggelte. Er komen diverse stukken over Linnaeus in Blaadje, er zijn excursies in de Amsterdamse Hortus, georganiseerd door Jan Timmer, met de andere rondleiders van de Hortus.

25 april is er een lezing in de Volksuniversiteit Amsterdam en er is een tentoonstelling in het Teylorsmuseum in Haarlem. Deze opsomming is niet compleet.

-Op 19-4 is de gezamenlijke KNNV-Floronavond. In tegenstelling tot wat in Blaadje vermeld staat wordt voor de pauze een lezing gegeven door Remco Andeweg over de flora van Rotterdam en na de pauze zal Ton Denters weer bijzondere plantenvondsten van Amsterdam laten zien.

-Zaterdag 19 mei 10.45 uur is er een excursie in het Thijssepark o.l.v. Stieni Reijnders. Start bij het voormalige Leger des Heilsgebouw aan de Amsterdamse weg. (Staat nog niet in Blaadje 2007/1 vermeld).

-Er is een Libellenweekend op 16 en 17 juni, georganiseerd door de insectenwerkgroep. Zie Blaadje 2007/1, blz. 44. De mossenwerkgroep zal dan tevens mossen determineren.

-De negende Inventarisatiedag wordt gehouden op 30 juni in het Geuzenbos.

-Het Landelijk Bureau geeft een dvd uit met 100 jaargangen van Natura.. Kosten â, - 15,-. Gegadigden kunnen hiervoor intekenen, men wil namelijk een idee hebben hoeveel dvd's ongeveer gemaakt moeten worden. De aflevering is bij voldoende interesse op de Vertegenwoordigende Vergadering.

-â€œVerstop de Westrandwegâ€• . Het Milieucentrum Amsterdam heeft een petitie opgesteld waarin men voorstelt het dijklichaam verzonken aan te leggen. Op de website <http://westrandweg.petities.nl> kan men dit onderschrijven.

- Op 24 maart kan men weer meewerken aan het onderhoud van de Hoeckelingse dam.

3 Verslag van de Algemene Ledenvergadering van 4 maart 2006 (gepubliceerd in Blaadje 2006/2)

Het verslag wordt goedgekeurd.

4. Bespreking diverse jaarverslagen over 2006 (gepubliceerd in Blaadje 2007/1 en 2006/2)

1. jaarverslag bestuur: Blaadje 2007/1, blz. 31 en 42. Geen opmerkingen.

2. jaarverslag ledenadministratie: Blaadje 2007/1, blz. 36. Geen opmerkingen.

3. jaarverslag mossenwerkgroep: Blaadje 2007/1, blz. 36. Geen opmerkingen.

4. jaarverslag planten- en paddestoelenwerkgroep: Blaadje 2007/1, blz. 37. Geen opmerkingen.

5. jaarverslag paddestoelenwerkgroep voor microscopie: Blaadje 2007/1, blz. 38.

Geen opmerkingen. Nel Ypenburg krijgt van de voorzitter een KNNV-speld opgespeld voor de jarenlange gastvrije ontvangst van de werkgroep bij haar thuis, lange avonden, altijd met koffie en wat lekkers erbij. Zij krijgt ook een bos bloemen en applaus. Nel is er vorig jaar mee gestopt en de werkgroep komt nu bij elkaar bij de

familie Vriens thuis.

6. jaarverslag insectenwerkgroep 2006: Blaadje 2007/1, blz. 39 en jaarverslag 2005: Blaadje 2006/2, blz. 28. Geen opmerkingen.

7. jaarverslag slakkenwerkgroep 2006: Blaadje 2007/1, blz. 41 en jaarverslag 2005: Blaadje 2006/2, blz. 28. Geen opmerkingen.

8. De jaarverslagen van de spinnenwerkgroep en de hydrobiologische werkgroep kunnen hopelijk in Blaadje 2007/2 worden geplaatst.

9. jaarverslag excursies: Blaadje 2007/1, blz. 43. De spreker tijdens de Floronavond heette niet Roel van â€™™ Veer maar Ron van â€™™ Veer. Verder geen opmerkingen.

De voorzitter bedankt iedereen voor zijn inzet en de zaal applaudisseert.

5. Jaarrekening en balans over 2006, verslag van de kascommissie over 2006 en de begroting over 2007 (gepubliceerd in Blaadje 2007/1)

In Blaadje 2007/1 is per ongeluk het laatste concept afgedrukt. David deelt de definitieve versie uit en deze zal ook gepubliceerd worden in Blaadje 2007/2.

David licht toe:

Bij de jaarrekening zijn de contributies over 2006 wat lager dan begroot doordat nog niet alle contributies binnen zijn. De donaties zijn dit jaar ook wat lager uitgevallen. Er waren wat minder deelnemers aan de busexcursies waardoor de baten hiervan ook iets lager zijn dan het jaar er voor. Het boekje â€™œVogelen in Amsterdamâ€™• had voor 2006 begroot moeten worden, de baten (de opbrengst uit de verkoop) lijken aardig maar vallen weg tegen de lasten, het uitgeven van een boek is voor onze toch kleine vereniging best een behoorlijke kostenpost. De baten en lasten worden gedeeld met de Vogelwerkgroep Amsterdam. Het is een mooi boekje en de kosten zeker waard, het is toch ook een mooi promotie-item voor onze afdeling.

Bij de lasten valt op dat de afdracht aan het hoofdbestuur in 2006 laag is. Dit komt door de kosten van het vogelboek, die drukten zo zwaar op de balans dat we de rest (â€, - 2000,-) in 2007 mogen betalen. De drukkosten van Blaadje zijn laag doordat slechts 2 exemplaren van Blaadje in 2006 betaald zijn, de andere 2 worden in 2007 betaald. De bestuurskosten zijn hoger door de kosten van de bekrachtiging van de statutenwijziging bij de notaris en door een bestuursuitje, een dag boerengolf in de Ronde hoep, dit was een afscheid aan de vertrekkende bestuursleden, die zich jarenlang ingezet hebben en een welkom aan de nieuwe bestuursleden en de redactieleden van Blaadje. Bij de post apparatuur valt op te merken dat er dit jaar een laptop is aangeschaft, vroeger konden we gebruik maken van de laptop van onze vorige voorzitter Geert Timmermans. De laptop wordt gebruikt bij digitale â€™œdiaâ€™• -presentaties en door Karin Wijnkoop bij haar werk als contactpersoon excursies en lezingen.

Bij de balans is de som van de eerste 4 posten links gelijk aan de eerste post (het vermogen) rechts.

De kascommissie.

Finette licht toe dat Linda Hegeraad het te druk heeft en zich dit jaar heeft teruggetrokken als lid van de kascommissie. Wim Nierop is bereid gevonden haar te vervangen.

Dan krijgt Wim Nierop het woord: de kascommissie, bestaande uit Wendy Bach Kolling en Wim Nierop hebben de jaarrekening en de onderliggende stukken doorgenomen. De jaarrekening is transparant en overzichtelijk bevonden. De

kascommissie dechargeert de penningmeester voor 2006. De vergadering gaat onder applaus akkoord met de decharge van de penningmeester.

6. Verhoging contributie

Finette licht toe:

De kosten van de vereniging en ook de afdracht aan de landelijke KNNV stijgen jaarlijks. Om hieraan het hoofd te kunnen bieden stelt het bestuur voor de contributie te verhogen met 0,75 eurocent (wordt dan \hat{a} , \rightarrow 5,25) en voor de huisgenootleden 0,50 eurocent (wordt dan \hat{a} , \rightarrow 8,25). Hein Koningen stelt voor de contributie met een groter bedrag te verhogen en dan voor een paar jaar vast te houden, dit werd in het verleden ook al eens gedaan, het geeft meer rust dan jaarlijkse verhogingen. Het voorstel wordt \hat{a} , \rightarrow 27,50 per jaar contributie voor leden en \hat{a} , \rightarrow 10,- voor huisgenootleden en deze bedragen dan voor 3 jaar vast te houden. De vergadering gaat met een ruime meerderheid van stemmen hiermee akkoord. Het bestuur zal de contributieverhoging melden op de Vertegenwoordigende Vergadering of een briefje sturen aan het Landelijk Bureau.

Ook met het voorstel de bijdrage aan de busexcursies te verhogen tot \hat{a} , \rightarrow 25,- gaat de vergadering akkoord.

7. Verkiezing kascommissie

Zoals al vermeld bij punt 5 wil Linda Hegeraad stoppen als lid van de kascommissie. Wim Nierop is bereid gevonden om haar als lid van de commissie op te volgen. De vergadering gaat met applaus akkoord.

Naast Wendy Bach Kolling is er dan volgens de nieuwe statuten nog een vacature voor een derde lid. Wie wil?

8. Verkiezing van het bestuur

Statutair is niemand van de bestuursleden aftredend. Cora Bruin heeft besloten zich terug te trekken. Cora wordt door Finette bedankt voor haar inzet voor het bestuur gedurende het afgelopen jaar en voor de duidelijke overdracht van haar taken. Zij krijgt een boekenbon en applaus.

Jan Timmer (afwezig i.v.m. vakantie) heeft zich kandidaat gesteld als bestuurslid. Hij wordt met applaus in het bestuur gekozen. Hij wordt algemeen lid en neemt ten dele de natuurbeschermingssecretaris taken voor zijn rekening.

9. Verkiezing van een afgevaardigde en een plaatsvervangend afgevaardigde voor de Vertegenwoordigende Vergadering van de KNNV van 21 april 2007

Respectievelijk Finette van der Heide en Lida den Ouden worden gekozen.

10 Verkiezing van een afgevaardigde en een plaatsvervangend afgevaardigde voor de beleidsraad van 29 of 22 september 2007 en 26 januari 2008

Respectievelijk Finette van der Heide en Lida den Ouden worden gekozen.

11 Rondvraag

We zijn op zoek naar een tweedehandsdiaprojector met carrousel, autofocus en timer. Wordt o.a. gebruikt tijdens de Nieuwjaarsreceptie voor een doorlopende diapresentatie. Als iemand iets weet, graag even melden. Er wordt geopperd ook een advertentie in Natura te plaatsen.

12 Sluiting van de vergadering

De voorzitter sluit de vergadering af met speciale dank voor Riet Vogel en Mia Verberne, die beiden een bos bloemen krijgen. Riet Vogel voor haar niet aflatende inzet met de koffie en thee tijdens vergaderingen en lezingen in het Nivongebouw. Mia vanwege al het werk dat zij weer belangeloos heeft verzet voor de administratie.

Na de vergadering en de pauze verzorgde Henk Eggelte een interessante lezing met dia's over het leven en werk van Linnaeus.

Lida den Ouden

Na het verslag van de ledenvergadering:

Op de ledenvergadering hebben wij de belangstelling gepeild voor een DVD met 100 jaargangen van Natura, die voor de gereduceerde prijs van 15 euro te koop was bij het landelijk bureau. De DVD's zouden afgeleverd worden op de VV. De KNNV heeft zijn DVD's echter al uitverkocht, waardoor de 11 belangstellenden die zich hebben opgegeven helaas voorlopig achter het net vissen. Maar als er landelijk genoeg mensen zijn die DVD willen kopen laat het landelijk bureau nog een serie maken.

U kunt zich dus alsnog opgeven voor een DVD van 100 jaargangen van Natura bij Finette van der Heide op voorzitter@amsterdam.knnv.nl. Het is echter niet geheel zeker of de koop vervolgens doorgaat.

NOG MEER LINNAEUS

Op Wester-Amstel wordt op ZATERDAG 16 JUNI 2007 een Open tuindag rondom Linnaeus georganiseerd door de Vrienden van Wester-Amstel. Wester-Amstel is, komend vanuit Amsterdam, de tweede buitenplaats aan de Amstel. Wester-Amstel, Amsteldijk-Noord 55, 1183 TE, Amstelveen.

Vergeet u de Linnaeus-rondleidingen in de Hortus op 9 juni niet? Zie Blaadje 1, blz. 17.

U kunt zich bij Jan Timmer opgeven.

TORENZWALUWEN IN DEN AVOND

Dat er in het verleden ook al goed naar gierzwaluwen werd gekeken bewijzen passages uit het hoofdstuk Over Torenzwaluwen in "Een Jaar Natuurleven" door Charles Wittich, 1887, vertaling uit 1906 met een voorwoord van Jac P Thijssen (met dank aan Tine van Eijk). Avonturen tijdens een avond turen.

Op den helderen avond van den 10den Juni 1887 zat ik in een tuin tegen een heuvel naar de torenzwaluwen te kijken. Het plotselinge snelle dalen dient waarschijnlijk om de wijfjes tegen zonsondergang naar het nest te jagen. In ijlender vaart komen ze dan naar beneden, terwijl men tot op enige afstand het geruisch der veeren kan hooren. Bij het naderen van den schemering steeg een zwerm van ruim 40 vogels omhoog en zetten hun dartel spel hoger in de lucht voort.

Bij meer dan eene gelegenheid gebeurde het, dat een zwerm hoog in de lucht door een andere werd ingehaald, en nog een, zonder dat ik wist waar die vandaan kwamen. Met de vleugels maken ze een eigenaardig fladderende beweging, zoo iets als een leeuwerik, die omhoog stijgt en ze geven er de voorkeur aan den kop tegen

de wind te leggen. Als ze een zekere hoogte hebben bereikt staken ze alle onderlinge gedraai en richtten de koppen allen naar één kant. Ze zweven tamelijk dicht op elkaar één kant op en dan in cirkels al hoger en hoger en hun geschreeuw klinkt duidelijker omdat andere vogels zich te rust hebben begeven. Nu moet u goed opletten; als ze tenminste nog zichtbaar zijn, want soms zijn voor het stijgen al verdwenen! Tegen de hoge witte wolken kan men hun bewegingen duidelijk nagaan vooral met een goede kijker totdat deze ook nutteloos blijkt en het wolkje van fijne puntjes niet meer te onderscheiden is. Waarschijnlijk hebben zo weinig mensen deze zonderlinge gewoonte der vogels opgemerkt omdat ze slechts op één oogenblik is waar te nemen vijf minuten vroeger of later valt er niets bijzonders meer te zien. •

Precies 119 jaar na bovenstaande observaties heb ik op de hete avonden vanaf 10 juni 2006 ook geteld en geobserveerd. Om 22.25 uur staakten ze hun giervluchten en op de brug van de Westerstraat met veel uitzicht naar alle kanten, zag ik met de kijker ook steeds vier of vijf groepjes bij elkaar komen. De groep bleef bijna loodrecht boven mij in de lucht cirkelen en dan tegen de wind uit het Zuid Oosten hangen met veel fladder bewegingen De vogels vormen een steeds dichtere groep van wel 180 stuks, bijna in één kijkerbeeld! Ze gaan in formatie vliegen in groepjes naast elkaar met onophoudelijke luide contactroep of "verzamelkreten" , terwijl ze langzaam stijgen en heel langzaam verschuiven binnen een straal van hooguit 200 meter. Om 22.30 uur vloog er bijna geen vogel meer op zichtbare hoogte van 100 meter. In de onbewolkte blauwe schemerlucht zijn ze alleen nog met de kijker (en met veel nekkrimp) te zien. Binnen 5 of 10 minuten waren alle opstijgende vogels inderdaad uit het zicht en vlogen duidelijk naar het oosten richting IJsselmeer. Het verwonderlijke is dat ze, ondanks eerder of later ondergaan van de zon met helder weer, op precies dezelfde tijd 22.25u-22.40u verzamelden en wegvlogen!

Op 7 en 8 juli was er meer bewolking en meer wind met onweersdreiging, waarop de vogels duidelijk reageerden door vroeger in onrustige grotere groepen en hoger op ongeveer 50m bij elkaar te vliegen en minder rond de kolonies. Op 9 juli waren bij telpost Ketelbrug/Kamperhoek bij zuidenwind en helder zicht 2100 gierzwaluwen geteld, en bij de Hondsbossche Zeewering 733, er is dan al enige trekkrust aanwezig. Op 10 juli waren er vanaf het dak zeer veel gierzwaluwen te zien boven de Jordaan. Ook de predatoren kwamen op het gegier af: zwarte kraai en reiger op het dak bij een nestingang. Een stille klapwiekende sperwer zorgde voor het plotsklaps doodstil en angstig dichtbij elkaar vliegen. Met ruim 250 gierzwaluwen overall vandaan achter de vijand aan en dan voor het gevaar instinctief dicht op elkaar stijgen naar grotere hoogte - wat een feest om te zien!. Plots vloog er tussen hen een wel heel grote fladderende gierzwaluw, kijker gepakt ...boomvalk ! Met pijlsnelle zwiepers dook hij op apart vliegende gierzwaluwen die hem twee keer handig ontweken totdat hij snel boven een derde gierzwaluw vloog om deze met een wonderbaarlijk gemak uit de lucht te plukken. Gemengde gevoelens bij mij : aan de ene kant bewondering en de andere kant verbijstering en woede, omdat hij een van mijn "vrienden" greep. De boomvalk maakte een triomfantelijk rondje langs mij heen op ongeveer 15 meter hoogte met gierzwaluwvleugels wijd uitgespreid onder zich als een dubbeldekker. Met zijn "alkentand" aan de bovensnavel had de boomvalk de nek doorgebeten en al plukkend vloog hij oostwaarts de Westerstraat uit zodat ik hem nog lang kon volgen. Waarschijnlijk was dit een net uitgevlogen jonge gierzwaluw geweest omdat hij zich zo makkelijk liet pakken. Veel jongen vliegen pas tegen 22 uur uit! juist met het oog op roofvogels!!!!

Waarom verzamelen ze zich elke avond boven de kolonies? Luit Buurma vraagt zich in zijn artikel "Dusk and Dawn Ascend of the Swift" van april 2000 af of het zinvol is om hoog te vliegen als er lange tijd veel insecten zijn in lagere luchtdelen? Radarobservaties laten zien dat gierzwaluwen 's nachts bij mooi weer, maar een paar uren boven de 300 meter vliegen, waar op dat moment de meeste insecten zich bevinden. Bij regen en wind blijven insecten op de grond, maar sommige die hun eitjes in het water afzetten vliegen dan laag boven het water. Boven het IJsselmeer dienen muggen niet broedende gierzwaluwen uit de regio dan tot voedsel. In de nacht stijgt de lucht boven water en is stabiel. De meeste gierzwaluwactiviteit bestaat onder de 300 meter, zowel overdag als een groot deel van de nacht. Bij zonsondergang en zonsopgang stijgen de gierzwaluwen gedurende een uur tot boven de 1800 meter. Dit geeft aan dat de stijgingen niet te maken hebben met voedsel zoeken maar met een vorm van sociaal oriëntatiegedrag. De bevinding dat de hoogst stijgende gierzwaluwen zich het meest synchroon gedragen doet vermoeden dat de vogels als groep het opkomen en het dalen van de zon observeren in combinatie meteen blik op de sterrenhemel. Ze kunnen hun gevoel en interpretatie van hemeldraaiing delen en hun individuele metingen samen middelen en daarmee hun positie op de aardbol weten, een soort downloaden van vluchtgegevens.

Bovendien zijn de vogels tijdens het opstijgen perfect in staat om weercondities op verschillende hoogten te onderzoeken. De luchtdruk in combinatie met de windrichting kan ze tamelijk precies de ontwikkeling van het weer vertellen. Ze kunnen deze gradiënt nauwkeuriger meten als ze boven grote waterpartijen vliegen waar storende oppervlakte-effecten van windbeweging veel kleiner zijn dan boven land. Voorts lijken de gierzwaluwen een zekere afstand tot de kustlijn te bewaren, maar ze hebben altijd zowel het land als het water in zicht. Zelfs in de donkerste nachten zijn de kustlijnen en de branding vaak goed te zien vanuit de lucht. Het verhaal dat gierzwaluwen alleen hoog boven hun broedgebied overnachten en dat ze alleen overdag jagen zou daarmee zijn tegengesproken.

Ik zag ze alleen in het licht van lantaarns nog wel eens op motten jagen, hoewel ze zeer goede ogen hebben zullen ze in het donker toch veel minder goed zien (minder staafjes). Ook kunnen sommigen in het donker nauwelijks de nestingang vinden (witte verf rond het gat helpt), wat niet pleit voor jagen in duisternis. Niet verwonderlijk dat er nog geen meldingen in het donker "boven water zijn gekomen". Ik denk dat ze zich verspreiden op grote hoogten en zweven zonder vleugelslag zodat ze niet meer massaal op de radar zijn te zien. Een glijvlucht vereist zelfs helemaal geen motoriek. Misschien slapen ze met één hersenhelft tegelijk en houden dan één oog open om de omgeving een beetje in de gaten te blijven houden. Het vliegen vereist enige simpele bewegingen van de vleugels, die niet noodzakelijkerwijs door de hersenschors bestuurd hoeven te worden en de hersenstam kan dat prima in zijn "ontje" regelen, terwijl de vogel doorvliegt; goed gecoördineerde motorische bewegingen hoeven elkaar immers niet uit te sluiten, zoals bij de slaap wandelende mens. Radarbeelden hebben ook laten zien dat gierzwaluwen bij sterke tegenwind de neiging hebben om "achteruit te vliegen" door zich te laten meevoeren. Dit zou kunnen duiden op het feit dat de dieren minder alert zijn en dus wellicht aan het slapen zijn of wakker zijn en energie willen sparen om met 20 km p/u net te blijven zweven. (Om vijf uur 's morgens zag ik al weer enkele van de niet broeders water drinken boven een beschutte plas in het park, de broedvogels zaten dan volgens de camera nog op het nest).

Uitonderstaand gedicht blijkt dat D'r Mouw ook in 1919 al heel intens gierzwaluwen

heeft geobserveerd. Het geeft het gevoel van zoâ€™n avond turen naar onze vrienden goed weer:

Evert Pellenkoff

En bij het rijzen van de scheemring lag
Hij in het gras naar de avondlucht te turen;
Een afgrond leek de tuin, berghoog de muren,
Zwart van klimop met stoffig spinnerag

Het leek een put, waarin de lichte dag
op â€™ donker dreef vol schimmige figuren;
enkele geluiden van de naaste bureu,
plonsden dâ€™in als steentjes: een naam, een lach.

Hij zag de zwaluwen als zwarte stippen
vlak onder â€™ geel van de avondwolken glippen;
daarna in â€™ blauw, vond je hen moeilijk weer.

En het fijn getjisper van hun zwenkend piepen
Dat scheen de hoge stilte te verdiepen,
Droppelde als regen in zijn afgrond neer.

JA Dãr Mouw 1919

Dit artikel werd eerder in 2006 gepubliceerd in het Gierzwaluw Bulletin, blad van Gierzwaluw Bescherming Nederland. GBN zet zich in voor bescherming zonder broedende vogels te verstoren en hun gedrag met kleine infrarood cameraâ€™s op het nest te volgen, meer info op <http://www.gierzwaluw.com/GBN.html> Wil je ook gierzwaluwen zien dan ben je welkom op de Gierzwaluw avondexcursie Noord Jordaan op 3 juli van 20-22.30 uur begin en einde op de brug Westerstraat. zie aankondiging

BESPIEGELINGEN VAN EEN (VOGEL)TEKENAAR

Op de Linnaeus tentoonstelling (tot 3 juni in het Teylers museum) zie je hoe alles in de tijd veranderd is van Linnaeus zijn werk naar modern taxonomisch DNA-onderzoek. De natuur zelf is te vinden in het midden van de tentoonstellingsruimte en met verbazing kijk je naar schatten van het Nationaal Herbarium uit Leiden zoals een herbarium door Linnaeus uit de Hartecamp. In Tijgers op de Ararat, Natuurhistorische Reisverhalen van Anne Troelstra (2003) gaat het hoofdstuk â€™ De Meesterâ€™ over Linnaeus, die zegt dat je je als wetenschappelijke reiziger over alles moet verwonderen, ook het allergewoonste en dat je de meer zeldzame planten moet beschrijven, tekenen en schilderen. De reis in Teylers museum voert van de vroegste kruidenboeken van Dodoens en Fuchs, de tulpomanie in de omgeving van Haarlem (denk eens aan naamsverandering in Professor Tulp), via tulpentekeningen van Maria Sybilla Merian, de Strelitzia of paradijsvogelbloem van Franz Bauer en een in dit verband grappig gekozen tekening van een Wandelend Blad (*Phylium Giganteum*) door Johanna de Koning op haar huwelijksreis op Sumatra getekend, verder naar hedendaagse, technisch hoogstaande botanische tekeningen zoals van Anita Walsmit Sachs â€™Omdat ik was opgeleid als mode-ontwerpster en stillevenschilder

vroeg een bevriend kunstenares me in 1998 om samen workshops botanisch tekenen en schilderen te geven in de Hortus Botanicus in Leiden. Dat heeft een geweldige wending aan mijn leven gegeven. Ik raakte echt verslingerd aan het botanisch tekenen, en ik kwam in contact met het Nationaal Herbarium Nederland waar ik als wetenschappelijk tekenaar kon werken. Walsmit Sachs heeft bij een BBC competitie van 15 botanische kunstenaars een gouden medaille van de Royal Horticultural Society (RHS) ontvangen en is verkozen tot 'best artist in show'. In Engeland is zeer veel belangstelling voor botanische pentekeningen met hoge decoratieve waarde en er is grote belangstelling voor opleidingen in deze technieken.

Gezien de rijke historie van de botanie en het botanisch tekenen vindt Anita Walsmit Sachs het jammer dat er in Nederland maar weinig belangstelling voor is. Zij zet zich daarom in om de belangstelling en waardering van het botanisch tekenen en schilderen te vergroten. Walsmit Sachs doet dit onder meer door te exposeren en door jaarlijks twee cursussen botanisch tekenen en schilderen te geven in de Leidse Hortus en het Nationaal Herbarium. Marijk Kühbach heeft zo'n cursus van 8 dagen gevolgd en is er ondanks de vrij hoge kosten enthousiast over. Tekenen is een belangrijke bezigheid om beter te leren kijken. Biologen als Maarten üt Hart en Tijs Goldschmidt beaamden dit met Midas Dekkers in zijn Afscheidsuitzending bij Vroege Vogels, hoewel zij zeggen geen tekentalenten te zijn. Ook Lex Dop zei bij de mossencursus dat hij eindeloos objecten van onder de microscoop bekeken heeft getekend zodat je gedwongen wordt de essentiüle details te onderscheiden.

Ook Thijsse zegt in zijn voorwoord bij de 4e druk van Het Vogelboekje (met betere rijkere illustraties van de begaafde vogeltekenaar en schilder Rein Stuurman) dat ik hoop dat de fraaie rake en zo eenvoudig schijnende tekeningen de gebruiker van dit boekje zullen aanmoedigen ook tekenstift en schetsboek ter hand te nemen en te proberen de vogels af te beelden zoals zij ze zien.

Het is goedkoper en gemakkelijker dan fotograferen. Meen nu niet dat ik het fotograferen zou afkeuren. Maar het tekenen leert je de vogel veel beter zien: de hoofdzaken waar het op aan komt en de standen die getuigen van het leven. Probeer dus snel tekenaar te worden.!

Hoewel het niet eenvoudig is vogels in de vrije natuur te tekenen zul je verrast zijn hoeveel details en kenmerken je waarneemt als je probeert ze op papier te zetten. Je zult de tijd moeten nemen de vogel te bekijken en in eenvoudige vormen weer te geven, je rekenschap te geven van snavel - en pootlengte, hoe lang de hals is en hoeveel keer de kop in de romp past, of de afstand van het oog tot de begin snavel en de uitdrukking van het oog, allemaal om je het gevoel voor de verhoudingen van de vogel eigen te maken.

Om een aanmoediging te geven heb ik voor de aardigheid enkele stappen getekend. Dit Blauwstaartje, een uit de koers geraakte dwaalgast uit Finland, werd begin januari op Amsterdams gebied, de AW duinen, door de twitcher Leo Boon gespot bij het uitlaten van zijn hond. Knap, een ander had hem en passant voor het sterk gelijkende roodborstjeversleten. Een leger vogelaars heeft net als ik het prachtbeestje gezien en gefotografeerd in de twee maanden dat hij er in de duindoorns zat. Je moet je niet laten ontmoedigen als de eerste schetsen niet lukken, het vergt vele oefeningen om de proporties en de plek van de veren onder de knie te krijgen. Oefening baart kunst of in ieder geval voldoening, bij elke poging leer je meer.

Evert Pellenkofft

STILTE GEBODEN

In Nederland wordt alles met borden aangekondigd, zoals het paradoxale â€ž Stiltegebiedâ€• .

Stilte is een schaars goed in de mierenhoop, die ons land is. Sommigen zijn er bang voor, anderen genieten ervan, zo is er zelfs een Stilteatlas met stille plekken, oases in de geluidsvervuiling. Maar toch: storingsvrije geluidsopnamen van vogels zijn in de Randstad nauwelijks meer te maken.

Als je in het voorjaar bij een stil moment kunt luisteren naar de eerste vogelzang en daarbij lekker weg kunt dromen spreekt â€ž Een kleine vogelâ€• door Rogi Wieg uit 2000 je vast wel aan.

In de stilte klinkt ineens het geluid
van een kleine vogel. Dan wordt het weer stil.
maar de oren van de mens blijven gespitst,
want de vogel zou opnieuw kunnen fluiten,
niemand verwacht echt iets, tenslotte gebeurt er
meestal zo weinig, het blijft stil, ook in de nacht,
en de vogel weet niets van het bestaan van de mens,
het diertje heeft nauwelijks herinneringen,
het vliegt, zet zich dan neer op een tak
om uit te rusten, en in zijn voorhoofd kondigt
zich het fluiten aan, misschien omdat
de stilte suist, of omdat de vogel een andere vogel
wil roepen. De mens hoort het fluiten dat zich afzondert
van de stilte, zoals zich soms een gedachte
van alle andere gedachten kan afzonderen;
wat is dat voor gedachte die klinkt
als het gefluit van een kleine vogel.

Evert Pellenkoff

SPRINKHANEN EN KREKELS IN AMSTERDAM (2)

In een serie artikelen wil ik een overzicht geven van de kennis die momenteel aanwezig is over de verspreiding van krekels en sprinkhanen in Groot-Amsterdam. De verspreidingsgegevens zijn zeker niet compleet en geven eigenlijk meer inzicht in de hiaten die er zijn met betrekking tot de verspreiding van de verschillende soorten. Het artikel is dan ook tevens een oproep om aanvullende gegevens te verzamelen, gericht te gaan inventariseren en bestaande kennis beschikbaar te stellen. De serie artikelen zal in *Blaadje 2007/4* worden afgesloten met een overzicht van kaartjes waar de actuele verspreiding van de verschillende soorten krekels en sprinkhanen op te zien zijn.

Gegevens over waarnemingen vanaf 2000 zijn dan ook van harte welkom.

Waarnemingen uit Groot-Amsterdam kunnen worden doorgegeven via de website van de afdeling (www.knnv.nl/amsterdam), per email (harmat4@xs4all.nl) of per post (Pasteustraat 17, 1097 ER Amsterdam). Groot-Amsterdam wordt gevormd door de Amersfoortcoördinaten 494 (noordgrens), 134 (oostgrens), 476 (zuidgrens) en 110 als westgrens. Zie ook het verspreidingskaartje bij dit artikel van de veenmol.

Deel 1 van dit artikel is geplaatst in **[Blaadje 2007/1](#)** en behandelde de krekels

(Gryllidae), de veenmollen (Gryllotalpidae) en de doornsprinkhanen (Tetrigidae).

Kassprinkhanen (Rhaphidophoridae)

Er is maar een soort in Nederland bekend uit deze groep. In Nederland uitsluitend binnenshuis. Is door de mens over de hele wereld verspreid.

De kassprinkhaan (*Tachycines asynamorus*) heeft een gedrongen en bol uiterlijk, is bruin gekleurd met donkerbruine gemarmerde vlekken, heeft zeer lange sprieten (tot 75 mm!), is vleugelloos en 13 tot 19 mm groot. Er wordt geen geluid geproduceerd. Het dier eet zowel plantaardig- als dierlijk voedsel (vooral bladluizen). Het gehele jaar is nachts actief (19.00-7.00 uur).

Deze sprinkhaan is een exoot en komt van origine uit Zuid-China. In Nederland kan de sprinkhaan alleen overleven in verwarmde kassen, gebouwen, bloemenwinkels en kelders. Verspreiding en verplaatsing vindt vaak plaats door transport van kamerplanten en snijbloemen. In het verleden zijn in Groot Amsterdam door de ongedierte bestrijding van de GGD enkele exemplaren gevangen. De laatste bekende waarneming dateert uit 1999: in de Emergohal te Amstelveen werd door Hein Koningen een exemplaar verzameld.

Sabelsprinkhanen (Tettigoniidae)

Er zijn tot nu toe zes soorten sabelsprinkhanen uit het gebied van Groot Amsterdam bekend. Sabelsprinkhanen zijn te herkennen aan de zeer lange antennes en de vrijwel altijd groene basiskleur. Alleen de vrouwtjes hebben een sabelvormige legbuis waarmee de eieren kunnen worden afgezet.

Voor meer informatie zie ook onder andere: <http://www.saltabel.org/> of http://home.hccnet.nl/mp.van.veen/sprinkhanen/index_pocket.html

De boomsprinkhaan (*Meconema thalassinum*) is ongeveer 11-15 mm lang, lichtgroen met een gele streep op de rug en heeft goed ontwikkelde gaasachtige vleugels. Het vrouwtje is te herkennen aan de lange smalle legboor. De soort is volledig carnivoor en voedt zich met allerlei kleine en zachte insecten zoals bladluis. Het is een sabelsprinkhaan die geen tsjirpgeluiden voorbrengt maar met trommelgeroffel de aandacht van de vrouwtjes trekt. Het mannetje trommelt in de periode juli-november is nachts (tussen 19.00-03.00 uur) met een van zijn achterpoten heel snel op een blad of een stuk schors. Het is overigens een voor het menselijk gehoor geen hoorbaar geluid. De boomsprinkhaan is waarschijnlijk in Groot Amsterdam een algemene soort maar is door zijn verborgen en nachtelijke leefwijze in de kronen van loofbomen zoals eik, berk, linde en beuk en het onhoorbare geluid moeilijk te inventariseren. De meeste waarnemingen worden gedaan nadat exemplaren na een storm uit de boom zijn gevallen en dood of levend op de grond worden aangetroffen of exemplaren die aangetrokken door het licht van lampen is nacht binnenshuis of rond gebouwen worden gevonden. Zo vond ik zelf vaak exemplaren in de keuken van mijn huis maar ook in grote aantallen (augustus 2006) in de verlichte ondergrondse parkeergarage van de Vomar aan de Middenweg.

De zuidelijke boomsprinkhaan (*Meconema meridionale*) is een nieuwe soort voor Amsterdam. De eerst gedocumenteerde waarneming (Ton Denters) dateert van 28 augustus 2005 (km-hok 119-488: Waterpoortweg), een tweede (Bart de Knegt) van 4 september 2005 (km.hok 121-487) en een derde (Merijn van Leeuwen) van 29 september 2005 (km-hok 123-486:Tropenmuseum). Ook daarna in 2005 en in 2006 zijn er diverse exemplaren gevonden onder andere in Schellingwoude, Amsterdamse

Bos en Slotervaart. De soort is het eenvoudigst te vinden bij (straat)lampen in de periode september-december. De zang in augustus-november (vooral tussen 19.00-3.00 uur) van de zuidelijke boomsprinkhaan heeft een te lage frequentie om met een bat-detector te worden waargenomen en voor het menselijk oor is het geluid enkel op zeer korte afstand hoorbaar. De zuidelijke boomsprinkhaan is een vrij kleine (11-16 mm), slanke sabelsprinkhaan, met een lichtgroene kleur. Over het achterlijf, het halsschild en de kop loopt een dunne geelwitte streep. Aan de achterrand van het halsschild bevinden zich twee bruine vlekken. De voorvleugels zijn van beide geslachten sterk gereduceerd en raken elkaar boven het achterlijf alleen aan de basis. De achtervleugels zijn nog iets korter dan de voorvleugels. De soort lijkt veel op de boomsprinkhaan (*M. thalassinum*). Het belangrijkste onderscheid is dat de boomsprinkhaan lang gevleugeld is (vleugels reiken tot achterknie) terwijl de zuidelijke boomsprinkhaan gereduceerde vleugels heeft. Deze sprinkhaan is vanuit het zuiden naar het noorden met een opmars bezig. Hoe de soort precies bij ons terecht is gekomen is onduidelijk. Vast staat dat de zuidelijke boomsprinkhaan met zijn gereduceerde vleugels dit in zo'n korte tijd onmogelijk op eigen kracht heeft kunnen doen. Omdat nagenoeg alle waarnemingen in stedelijk gebied zijn gedaan, is het vermoeden dat deze sabelsprinkhaan zich vanuit het zuiden heeft laten meevoeren met auto's, treinen en vrachtwagens. Een andere mogelijkheid is dat de soort (ei, nimf) via geïmporteerd plantgoed uit landen als Frankrijk en Italië hier terecht is gekomen.

De struiksprinkhaan (*Leptophyes punctatissima*) is waarschijnlijk in Groot Amsterdam algemener dan gedacht. Deze dikke sabelsprinkhaan staat hoog op de poten en is goed te herkennen aan het zwart bespikkelde bleek groene lichaam. De sabel van het vrouwtje is breed en plat en gekromd omhoog gericht. De eitjes worden in zacht schors gestoken zoals bijvoorbeeld vlier. Het voedsel bestaat uit bladeren van bomen, struiken en (tuin)planten.

De struiksprinkhaan zingt in de periode juli-oktober tussen 19.00-3.00 uur. Voor een menselijk oor is het geluid vrijwel onhoorbaar, doch met behulp van een bat-detector (40 kHz) is het getik gemakkelijk te herkennen. Andere inventarisatiemethodes zijn kloppen en slepen van struiken en ruigtekruiden. De soort wordt regelmatig in tuinen aangetroffen. De struiksprinkhaan is vrijwel door heel Amsterdam aangetroffen onder andere in Watergraafsmeer, volkstuincomplex Rust & Vreugd en Amstelglorie, Jac. P. Thijssepark, langs de A10 in Amsterdam Noord, Amsterdamse Bos en de Rivierenbuurt.

Het gewoon spitskopje (*Conocephalus dorsalis*) is een klein groen sabelsprinkhaantje van 13-18 mm met een in het zijaanzicht een spitse kop (conocephalus betekend spits). Het hoorbare geluid van de sprinkhaan wordt vooral bij zonnig weer tussen 11.00-19.00 uur in de periode juli-oktober voortgebracht en bestaat uit een minutenlang aangehouden zoemen, onderbroken door karakteristieke stotterfasen. Het is een algemene sabelsprinkhaan voor vochtige plaatsen met een dichte begroeiing van zegen en russen. In Amsterdam wordt dit milieutype echter steeds zeldzamer. Goede vindplaatsen zijn de moeraslandjes langs de Diem. Andere plekken zijn: Diemervijfhoek, Diemerpark, Park Spoorzicht Diemen, Polder IJdoorn, Schinkelbos en Noorder IJplas maar er moeten nog meer plekken te vinden zijn!

De greppelsprinkhaan (*Metrioptera roeselii*) is eenmaal langs het Gein op het randje van Groot Amsterdam gehoord. Daarna nooit meer! Wie o wie brengt daar verandering in? Het geluid lijkt op het zoemen van een hoogspanningskabel en kan minutenlang aanhouden en is tot op 30 meter hoorbaar. Deze sprinkhaan roept in juli-september overdag tussen 9.00-17.00 uur. Het is een dier van ruderaal

rivieroevers, vochtige graslanden en ruig begroeide dijken. De greppelsprinkhaan is 15-20 mm groot, heeft een geelgroene bruine grondkleur en is stevig gebouwd.

De grote groene sabelsprinkhaan (*Tettigonia viridissima*) is een van grootste insecten van Nederland (27-38 mm), is overwegend groen, op de rug bruin en de poten kunnen soms gelig van kleur zijn. Zeer lange vleugels reiken verder dan de knie van de achterpoot. Vrouwtje heeft lange (tot 30 mm) rechte legboor.

Het insect heeft zich aan allerlei leefomgevingen aangepast en is in Groot Amsterdam vooral te vinden in ruige vegetaties op ruderaal terreinen maar ook in tuinen, parken en gevelbegroeiingen tot midden in de stad. Deze sabelsprinkhaan voedt zich overwegend met andere insecten, zoals rupsen, bladluizen en andere sprinkhanen. De grote groene sabelsprinkhaan is in de periode juli-oktober tussen 13.00-03.00 uur actief. Het geluid bestaat uit een bijzonder harde ratel die minuten lang kan aanhouden en is tot op 100 meter hoorbaar. De soort is in Groot Amsterdam een algemene (>150 kilometerblokken) sabelsprinkhaan.

Wordt vervolgd.

Geert Timmermans

EXCURSIE VANAF DE FLADDERIEP

Ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de KNNV werd bij het toen nog nieuwe bezoekerscentrum De Molshoop aan het begin van de Bosbaan in het Amsterdamse Bos door de KNNV een [fladderiep](#) geschonken en later daarbij een plaquette onthuld.

Een ideale startplek dus voor een excursie.

Op 25 april van de warmste apriildagen sedert 100 jaar (25°C), zaterdag de 14e, verzamelden zich 6 KNNV'ers om onder leiding van Evert Pellenkoff te gaan vogelen. Evert kon niet nalaten opmerkingen te maken over de kwaliteit van het bezoekerscentrum, dat nu reeds wegens lekkage in de steigers stond, en over de kale omgeving. Sinds Evert hier op zijn 13e enthousiast werd voor de natuur, beschouwt hij het Bos een beetje als zijn bos, waar ze niet te veel aan moeten veranderen.

Bij een veld met jonge kraaien voorbij de voormalige Vietnamweide stopten we om te luisteren naar de vele tiftjaffen en het liedje in mineur van de fitis. Ze lieten zich ook zien. In een slootje konden we mooi het verschil vaststellen tussen wilde eenden en krakeenden. Hoog in de lucht passeerde een bruine kiekendief, overdreven braniechtig wiekend, kijk mij eens vliegen.

Langs het Nieuwe Meer ging het en we stopten bij het eerste bruggetje. Dankzij het fraaie weer kregen we het eindelijk eens niet koud tijdens de lange stops. Een vogelaar brengt dat geduld op, wat altijd wordt beloond. Naast ons bloeide de gele dovenetel en aan de overkant stond de oever vol groot hoefblad. We hoorden het melancholieke liedje van de roodborst en het geweldige geluid van de winterkoning (een vogeltje van 7 gram; dat gewicht moet hij trouwens ook nuttigen aan insecten om de energie voor zijn zang op te brengen). Over ons heen vloog een grote bonte specht met zijn typische vlucht, steeds een stukje zijn vleugels straks tegen het lijf houdend.

Op een doodlopend paadje in het Oeverlandenreservaat beklommen we een uitkijkpost, met zicht op een rietveld. De havik was niet thuis op zijn horst. Wel hoorden we hier de rietzanger en kwam de rietgors prachtig in een boompje voor ons zitten.

Gevecht

Verder op de Koenenkade hoorden we de boomklever en zagen er zelfs twee, die een grote bonte specht probeerden te verjagen. Het lijkt een goed jaar voor het speenkruid. Overal waren de paden er mee omzoomd. Een paar puttertjes vlogen voor ons uit.

In de weilanden richting Meerzicht zagen we grauwe ganzen met jongen, Kieviten, grutto's en tureluren. We wierpen nog een blik over het Nieuwe Meer, voordat we in zuidelijke richting koers zetten. Evert vertelde hier in de 70er jaren een keer verrast te zijn door het overvliegen van een wolk van 1.000.000 spreeuwen.

Paradijs

We trokken naar het Vogeleiland om daar onze koffie te drinken. Wat een paradijselijk plekje met zicht op kersenbloesem en meidoorn, waar de bijbehorende zwartkop werd gespot. Een zwerpje staartmezen buitelde in een conifeer en een vrouwtje sperwer vloog hoog over.

Langs de geitenboerderij ging het langs de poel. Hier en daar veldjes met ereprijs en hondsdraf. In een bosrand zat een buizerd, maar toen we allemaal onze kijkers op hem richtten, vertrok hij toch maar.

Door de coulissen van het Amsterdamse Bos, met telkens verrassende doorkijkjes op het frisse groen van de ontluikende dan wel bloeiende bomen, fietsten we naar het Schinkelbos.

De blauwborst!

Op een heuveltje spotten we de beloofde blauwborst. We hoorden eerst zijn liedje op gang komen en daar kwam hij in een boompje zitten. Door de telescoop van Evert konden we hem op ons gemak prachtig bekijken. Terwijl we achter ons een dodaars hoorden hinniken zagen we hier ook nog weer rietzanger en rietgors. In een slootje een paartje kuifeend, het vrouwtje met een witte bles rond de snavel. Ook een paartje slobbeenden trok voorbij, terwijl boven ons de veldleeuwerik zijn eindeloze lied zong.

Om 12 uur moesten wij afhaken, maar we hadden wel al meer dan 40 soorten gespot.

Wellicht dat de anderen er bij het strandje van dit nieuwe bos nog een paar aan toe konden voegen.

Evert, bedankt voor deze schitterende natuurervaringen!

Frans van der Feen

9e INVENTARISATIEDAG GEUZENBOS, zaterdag 30 juni 2007

Op zaterdag 30 juni gaan we voor de negende keer een gebied in de buurt van Amsterdam inventariseren op flora en fauna. Dit maal is de keus gevallen op de Grote IJpolder (Geuzenbos). In 2000 hebben we het gebied al een keer geïnventariseerd maar in de afgelopen zeven jaar is er veel veranderd. Het gebied heeft zich door successie ontwikkeld en wordt nu op een veel natuurlijker wijze beheerd. Hebben we in 2000 vooral het zuidelijk deel geïnventariseerd, nu wordt aandacht gegeven aan het natuurlijke bos en grasland op het opgespoten zand in het noordelijke deel.

De inventarisatie staat open voor alle leden. Aan de verschillende werkgroepen zal expertise en medewerking gevraagd worden. Ook de Vogelwerkgroep Amsterdam wordt uitgenodigd om aan de inventarisatie deel te nemen. De inventarisatie zal zich uitstrekken over verschillende delen van het Geuzenbos.

Leuke soorten van het Geuzenbos zijn o.a: dodaars, blauwborst, buizerd, ijsvogel, rugstreeppad, eikenpage, bontzandoogje, zwartsprietdikkopje, rietorchis, rode ogentroost, kleverige ogentroost, grote clausilia, platbuik, viervlek, etc.

Brood en drinken meenemen.

Hoe er te komen

We verzamelen om 9.30 uur op de hoek Casablancaweg/ Westpoortweg (N202) (zie op [kaart nr. 2](#)).

De locatie is met het openbaarvervoer goed te bereiken. Bus 82 (richting IJmuiderstrand) vertrekt om 9.17 uur van station Amsterdam Sloterdijk. Uitstappen, 9.25 uur op de Westpoortweg halte Oceanengroep (zie op [kaart nr. 1](#)). Vanaf de halte Oceanengroep is het ongeveer 5 minuten lopen naar de hoek Casablancaweg/ Westpoortweg.

Voor de mensen met eigen vervoer is de plaats bereikbaar via de Westpoortweg. ([zie kaart](#)).

Info Geuzenbos

De Groote IJpolder is in de loop van tijd sterk veranderd. De Groote IJpolder dateert zelf uit 1875. Daarvoor was het uitgestrekt water en onderdeel van het IJ. Al vanaf 1100 beschermde de Spaarndammerdijk het land tegen het woeste water van het IJ. Met de ontwikkeling en uitbreiding van het Westelijk Havengebied vanaf 1960 wordt een deel van de Groote IJpolder en de Spaarndammerdijk onder het vier meter dikke ophoogzand bedolven. Een ander deel van de polder ter hoogte van het gemaal is lang gebruikt als plek voor een slibdepot (tarra) van de CSM in Halfweg. Het maaiveld in de Groote IJpolder heeft hierdoor grote hoogte verschillen van circa vijf meter en een sterk wisselende bodemopbouw, van klei tot kalkrijk zand.

Al in 1991 is een deel van het Geuzenbos als productiebos aangelegd. De natuurfunctie van het productiebos is beperkt, doordat bij de aanplant per plantvak telkens één boomsoort is toegepast. Het gebied dat voor de vervolgfase is gereserveerd en niet is ingeplant heeft zich in de loop van de tijd ontwikkeld tot een gevarieerd ruigtegebied met een hoge natuurwaarde. Het gebied wordt oost-west doorsneden door de wethouder Van Essenweg. In 2001 heeft de gemeente Amsterdam opdracht gegeven voor het maken van een plan om de Groote IJpolder in te richten als een zogenaamd struinnatuurgebied, bestemd voor natuur en natuurgerichte recreatie. Het Geuzenbos is circa 60 hectare groot. De Dienst Ruimtelijke Ordening heeft een inrichtingsplan ontworpen en onder leiding van Westpoortbeheer Amsterdam is in 2006 het plan gerealiseerd. Het plan bestaat uit de volgende onderdelen:

Natuurbos

Het veranderingsproces van het productiebos op de zand- en kleibodems is in gang gezet door zogenaamde beheerinterventies. Plaatselijk zijn bomen omgehaald, geringd of verwijderd, zodat open plekken (gaps) van verschillende grootte zijn ontstaan. Deze open plekken fungeren als startpunten voor temporele verjonging en successie. Afhankelijk van de grootte, het aantal en de ruimtelijke verspreiding van de gaps ontstaat een mozaiek van bos, struweel en grasland, zoals zicht dat zich normaal gesproken ontwikkelt op kalkrijke zand- of kleibodem.

Waterberging en vernatting

Ten zuiden van de wethouder Van Essenweg is voor het 'diepste' gedeelte van het Geuzenbos een systeem ontwikkelt om overtollig water te bergen. Dit polderdeel functioneert als een zogenaamde tussenboezem en houdt het grond- en regenwater gedurende de wintermaanden vast. Dijkjes zorgen ervoor dat in dit gebied, het water tot zo'n vijftig centimeter boven het huidige polderpeil opgestuwd kan worden. In april wordt de stuw opengezet en het opgestuwde water langzaam afgevoerd. Dit

proces verhoogt de natuur lijke dynamiek van het gras- en bosterrein en daarmee de biodiversiteit.

Struinnatuur

De inrichting voor de recreatie sluit nauw aan bij het natuurstreefbeeld. Het Geuzenbos leent zich door zijn perifere ligging, zijn omvang en natuurlijk karakter en de "schakel"ligging tussen Brettenzone en recreatiegebied Spaarnwoude, uitstekend voor struinnatuur. In struinnatuurgebieden behoeven de mensen zich niet aan de paden te houden. Maar aan de hand van een GPS of vrij dwalen over gras-, modder- en watersporen, bukkend voor laaghangende takken, glibberen langs een helling, de schreeuw van een buizerd, een konijnenhol ontwijkend en zo afstand kunnen nemen van het stedelijk leven. Struinnatuur als antwoord op de behoefte aan een soort "nearby wilderness". Een stelsel van holle wegen, bruggetjes en graspaden in het bos zorgen voor een hoofdontsluiting. De wissels en looppaadjes van de grote begrazers en open gaten in bos zorgen voor een verdere ontsluiting en ontdekking van het Geuzenbos. De aanwezigheid van een vijftien meter hoge uitkijktoren en een vogelkijkhut zijn doelen om te bezoeken op zich en verhogen de attractieve waarden van het Geuzenbos.

Helofytenfilter

Ter hoogte van de Noordzeeweg is een helofytenfilter gemaakt. Het regenwater van de verschillende wegen en straten in het Westelijk Havengebied wordt hier verzameld, circadertig uur vastgehouden en in een systeem van riet- en biezenvelden gezuiverd. Het schone water wordt via het waterstelsel van het Geuzenbos afgevoerd.

Poelen

Voor het deel van het Geuzenbos wat in 1991 niet is ingeplant met productiebos, is het ontwerp gericht op het handhaven en versterken van de huidige landschappelijke en ecologische waarden. De bestaande meertjes in het Geuzenbos, belangrijke vogelgebieden, zijn hier daar vergroot en behouden hun ge"soleerde hydrologische ligging. In het zandgedeelte is de heterogeniteit verder versterkt door het graven van paddenpoelen met een verschillende omvang en diepte. Op deze manier ontstaat voor de rugstreeppad een zeer geschikt leefgebied bestaande uit een mozaiek van oudere loofbosjes, duinstruweel, poelen, open zandige en reli"«frijke plekken met ruigte- of graslandvegetaties.

Spaarndammerdijk

Ter hoogte van de slibvelden zal op termijn de oude verschijningsvorm van de Spaarndammerdijk weer in ere worden hersteld. Dit betekent dat over een grote lengte de stenenmuur uit 1634 weer totaal zichtbaar wordt gemaakt en de dijkvoet door middel van een brede sloot wordt vastgelegd.

Op de dijk is alvast het restant van de banpaal uit 1624 teruggeplaatst, 150 meter van de oorspronkelijk plek. De paal is na vele omzwervingen in de stad teruggevonden in het Oosterpark. Rembrandt vereeuwigde deze paal tijdens een van zijn wandeling rond 1650 in een ets.

Begrazing

Bosvorming en de processen die het bos weer afbreken zijn belangrijke "bouwstenen" in de ontwikkeling van het Geuzenbos. Natuurlijke begrazing door vrij rondtrekkende grazers (Konicks) spelen daarbij een belangrijke rol en is een logische stap om te komen tot een duurzame ontwikkeling van een compleet ecosysteem. De essentie van natuurlijke begrazing laat zich het best illustreren aan de hand van luchtopnames. Door begrazing ontstaat een ruimtelijke afwisseling van paadjes, kort en lang gras, ruigtes, struweel, bosjes en alle overgangen daartussen.

Deze patroonvorming van paadjes en ruimtelijke afwisseling sluiten goed aan op het natuurstreefbeeld en de eisen vanuit de struinnatuur.

Tot de 30ste juni

Geert Timmermans

HET SYSTEEM VAN LINNAEUS TEN VOETEN UIT

In 1735 publiceerde Linnaeus zijn Systema Naturae met daarin een overzicht van de plantenwereld. Hij telde het aantal meeldraden, de manlijke geslachtsorganen van een bloem, en ontwierp aan de hand daarvan een overzicht van 24 klassen. Het was een kunstmatig systeem en het had geen ander doel dan iemand in staat te stellen op een eenvoudige wijze de naam van een onbekende plant te vinden. Maar! deze methode was gebaseerd op het liefdeleven, het seksuele leven, van de planten en dat werd Linnaeus niet altijd in dank afgenomen. In 1736 noemde de botanicus Johann Amman het systeem ontuchtig en een jaar later sprak de arts Johann G. Siegesbeck van walgelijke hoererijen. De paring van meer mannen met één vrouw in het plantenrijk zou God nooit hebben toegestaan. Linnaeus was het natuurlijk niet eens met deze heren en hij schijnt Siegesbeck gestraft te hebben door een zeer kleverig, onaangenaam plantje met kleine bloempjes uit de familie van de Samengesteldbloemigen (Composieten) Siegesbeckia te noemen.

Het systeem van Linnaeus bestaat nog altijd. Wie het leuk vindt op deze manier een plant te determineren, moet een oude Heukels te pakken zien te krijgen. Die van mij bijvoorbeeld, zijn uit 1949 en 1968. Maar ook in mijn Schul- und Exkursionsflora für die Schweiz (1990) staan nog Tabellen zum Bestimmen der Familien ausgehend von den Linnäus'schen Klassen.

Hoe het systeem in elkaar zit laten we zien op de twee volgende bladzijden, links in het Nederlands en rechts in het Latijn.

Nico Schonewille

Literatuur

Carolus Linnaeus, Reizen. In geleid door Dick Hillenius. Meulenhoff Informatief Amsterdam 1979

EEN NIEUW MEETNET: MUS

Nieuw nationaal stadsvogelproject van start: meld u aan!

Dit voorjaar starten SOVON Vogelonderzoek en Vogelbescherming Nederland met een nieuw meetnet voor vogels in bebouwd gebied: MUS (Meetnet Urbane Soorten). Het richt zich op alle soorten broedvogels in steden, dorpen, bedrijventerreinen, parken, volkstuinen en sportterreinen. We weten namelijk te weinig van vogels in het stedelijk gebied, en dat terwijl er steeds meer bebouwing komt en voor steeds meer vogels de stad of het dorp het natuurlijke leefgebied is geworden. Om toch wat meer zicht te krijgen op die stadsvogels hebben we nu een eenvoudig telprogramma opgezet.

Meedoen is eenvoudig, mits u de stadsvogels en hun geluiden kent. Wij hopen dat er veel mensen mee gaan doen; ook mensen die nog nooit aan SOVON-tellingen hebben meegedaan. MUS is geen eenmalige telling, maar een meetnet. We zoeken mensen die liefst meerdere jaren hun gebied willen blijven tellen. Voor mensen die al eerder aan SOVON-projecten meededen: MUS is enigszins vergelijkbaar met het

PTT-project en maakt gebruik van telpunten.

In ieder postcode-gebied in Nederland hebben we een aantal telpunten geselecteerd en de bedoeling is dat iemand die zo'n postcode-gebied wil tellen daar per telpunt vijf minuten lang alle vogels noteert. Dat doen we drie keer in het seizoen en per keer bent u daar in totaal zo'n anderhalf uur mee bezig. U kunt het bij wijze van spreken voor u naar school of werk gaat doen.

MUS zal geheel digitaal worden uitgevoerd, er zal dus geen papierwinkel meer aan te pas komen. U kunt de telgebieden bekijken en er één voor uzelf reserveren via de aanmeld-pagina's op de SOVON-website. Vanaf april gaat er daadwerkelijk geteld worden en dan kunt u ook uw telresultaten via de site invoeren en mooie overzichtjes krijgen.

Bent u geïnteresseerd, of wilt u zich aanmelden voor MUS, surf dan naar:

<http://www.sovon.nl/> of neem contact op met de coördinatoren MUS: Bram Aarts en Jan Schoppers (MUS@sovon.nl, 024-6848111)

SOVON Vogelonderzoek Nederland

Rijksstraatweg 178

6573 DG Beek-Ubbergen

Tel: 024-6848111

Fax: 024-6848122

Email: info@sovon.nl

Internet: www.sovon.nl

VERSLAG MINICURSUS MOSSEN GEGEVEN DOOR LEX DOP

Guur weer was het aan de Amstelveense Poel waar we met een leuk groepje van zeven leden op zoek gingen naar mossen. Op een tevoren door Lex uitgereikte lijst met omschrijving konden we ze terugvinden. Als je de details door je loepje bekijkt ben je verkocht door de mooie vormen! Bij het gewoon haarmos staat: "bladeren in vochtige toestand stervormig uitstaand, waardoor je geneigd bent het sterretjesmos te noemen, gewoon sterremos bestaat echter ook. Haarmos is met haakveenmos (*S squarrosus* = warrig) een belangrijke laagveenvormer rond de Poel. Sprookjesachtig klinkt hetgeen over haarmos wordt geschreven:

"sporenkapsels met viltig behaard mutsje, dat bij rijpheid van sporen afvalt, het peristoom waaiert de sporen uit. Volgens Lex is het irritant dat nominaat soorten gewoon ervoor hebben, ik laat het dan ook weg. Zo verzeil je op een leuke manier in een mossenwereld met langs de Poel gevonden soorten: fijn - en groot laddermos, dikkopmos, roodviltmos, puntmos, kantmos, rimpelmos, haakmos en zilvermos en later het muurmos. Eerst op afstand een indruk en dan met je neus en loep erbovenop. Dat gebeurde ook in het zaaltje waar enkele meegenomen plukjes mos onder de prachtige stereomicroscoop bekeken werden met kreten van bewondering omdat dan de schoonheid en essentiële details dan pas goed te zien zijn. De opbouw en structuur van het blad zijn vaak diagnostisch voor determinatie van lastige soorten en Lex maakte wat preparaatjes voor onder de microscoop om verschillen in bladcellen te zien. We begonnen echter met een reader van 8 pagina's die met lichtbeelden werd toegelicht. Soortbepaling in detail is aanvankelijk moeilijk, daarom is ervaring opdoen heel belangrijk. Door veel met mossenexperts van bijvoorbeeld de Bryologische Vereniging op excursie te gaan of aan de enthousiaste werkgroep Mossen van de KNNV deel te nemen raak je op dreef (de woensdagen 4 april, 2 mei en 6 juni 19.30u Carthusius. Lyceum Fr Hendrikplantsoen 7a).

Mossen zijn als wolfsklauwen, paardenstaarten en varens sporenplanten, die zich

niet verspreiden door middel van zaden, maar met sporen uit `bolletjes op steeltjes`™, de sporenkapsels. De sporenverspreiding gaat snel, over zeer grote afstanden en in alle richtingen om bij geschikte omstandigheden op het juiste substraat uit te groeien tot mosplanten. In tegenstelling tot de andere planten kunnen mossen het goed stellen zonder een vernuftig vaatsysteem om intern voedsel te transporteren, maar ze zijn zo wel beperkt in hun afmetingen. Ze hebben ook geen wortels maar wel hechtorgaantjes. Mossen nemen over hun hele oppervlakte (in water opgelost) voedsel op, het transport gaat langzaam en van cel naar cel. Door hun manier van voedselopname zijn ze gevoelig voor milieuverstooring. Van de 600 in Nederland voorkomende mossoorten is de helft min of meer ernstig bedreigd en zeldzaam: naast vervuiling is biotoopvernietiging de grootste bedreiging. Mossen reageren ook onmiddellijk op klimaatverandering en de opmars van zuidelijke mossoorten is bijna op de voet te volgen.

Ook de bibliotheek kwam aan bod. De alleen nog antiquarisch verkrijgbare `Nieuwe Atlas Nederlandse Bladmossen`™, ed. 1984 bevat naast de geïllustreerde tekst ook 474 bladzijden met platen. Elke plaat geeft een aantal detailfiguren van een Nederlandse bladmossoort. De meer dan 6000 gedetailleerde figuren zijn met behulp van een microscoop op een bepaalde schaal getekend, samen met een afbeelding van het complete mos. Koos Landwehr (1911), heeft jarenlang zeer veel uren aan de tekentafel gewerkt en de mossen bestudeerd om dit standaardwerk samen te stellen. In de recente Beknopte Mosflora (2006) voor gevorderden staan veel van dezelfde tekeningen maar niet alles en minder scherp, maar wel met beknopte beschrijvingen van alle mossen in Nederland en België. Een goede inleiding voor de beginner is de KNNV Veldgids Mossen, niet compleet maar wel met goede uitleg, foto's en tekeningen van vormen en anatomische details zoals kapselvormen. In Passie voor mossen beschrijft Ger Harmsen de geschiedenis van het onderzoek naar mossen en korstmossen van de 16e eeuw naar de recente periode van de Bryologische en Lichenologische Werkgroep van de KNNV.

Natuurstudie is een zaak van mensen. De onderzoekers blijken vaak net zo wonderlijk te zijn als deze `kleinste planten`, en de wijze waarop zij hun kennis vergaren en uitdragen gebeurt met veel stilzitten en geduld want `Rolling stones gather no moss`. Onlangs is de Voorlopige Verspreidingsatlas van de Nederlandse mossen verschenen.

Ad Bouman, docent van de aanbevolen mossenwerkgroep, heeft de KNNV Veldgids Veenmossen geschreven, waaruit blijkt dat soortbepaling onder de ruim dertig soorten erg lastig is. Veenmossen hebben een stervormig kopje en lange stengels met afstaande en hangende takjes die wel 30 cm lang kunnen worden. Omdat ze in het water hangen hebben ze geen wortelharen. Ze nemen met hun blaadjes voedingsstoffen op uit het water en staan als dank weer zuurionen af waardoor het toch al zure water waarin ze voorkomen nog zuurder wordt. Er zijn maar weinig planten die in een dergelijk voedselarm systeem kunnen leven, dus weg is de concurrentie. Door het zure en bijna zuurstofloze water vinden er in het veen nauwelijks afbraakprocessen plaats. Deze conserverende werking verklaart dat er zo nu en dan nog veenlijken `in betrekkelijk goede staat uit het veen gehaald worden. Het veenmos maakt veel ingewikkelde organische verbindingen uit de eigen celwanden of die opgenomen worden uit het milieu. De stof sphagnan veroorzaakt de conserverende of looiende werking van veenmos en bestaat uit verbindingen die bestaan uit een keten van suikermoleculen en een carbonylgroep. Deze dubbele

bindingen tussen koolstof - en zuurstofmoleculen zijn erg reactief en vormen in zuur milieu gemakkelijk permanente verbindingen met vrije aminogroepen van eiwitten met kenmerkende bruinkleuring van het mos. Veel door micro-organismen uitgescheiden enzymen hebben deze vrije aminogroepen en kunnen door de onomkeerbare binding aan sphagnan hun werking verliezen. Op deze manier wordt de afbraak van organisch materiaal in venen sterk geremd. Veenmossen kunnen als een spons wel de helft van hun eigen gewicht aan water opnemen en vasthouden. Ze hebben daar speciale cellen voor.

Onder de microscoop van Lex zag je dat in water flessenvormige cellen langs de steel van het veenmos zich als een pindanetje uitrekten en zich volzogen, met soms een waterluchtbel in de punt. Doordat de enorme kussens veenmos zoveel water vast kunnen houden stijgt de waterspiegel een stuk boven de grondwaterspiegel uit. Deze waterrijke kussens worden hoogveen genoemd. Er is in het verleden helaas veel hoogveen verloren gegaan door ontwatering en ontginning voor de landbouw en de turfwinning. Met kunstgrepen wordt vandaag de dag getracht de laatste restjes hoogveen te beschermen zodat ook volgende generaties nog kunnen genieten van dit bijzondere mossenlandschap waar een groot aantal mossen, planten en dieren van afhankelijk zijn en het heeft binnen de Europese habitatrichtlijn dan ook een hoge prioriteit heeft gekregen.

Veenmos is gedeeltelijk te zien als chemisch afval. In venen liggen grote hoeveelheden koolstof opgeslagen, soms wel 10.000 jaar geleden door veenmossen opgenomen, die vrij kunnen komen in de atmosfeer. Wanneer dit wereldwijd zou gebeuren, zou dit een verhoging van 60% van de koolstofconcentratie in de lucht betekenen! Ontelbare methaanetende bacteriën leven echter in de veenmossen en zetten methaan (een broeikasgas) en zuurstof om in water en kooldioxide, dat de mossen vervolgens gretig opnemen om van te groeien. Dat verklaart waarom dikke veenlagen zo goed zijn in het vastleggen van koolstof: het wordt via de bacteriën dus meteen weer omgezet in nieuw mos. De vrees dat er bij het ontdooien van de Siberische veengebieden grote hoeveelheden methaan in de atmosfeer zal terechtkomen is minder verontrustend omdat methaanbacteriën snel reageren op deze verandering, zodat de koolstof door omzetting als kooldioxide de lucht in zal gaan of zal worden opgenomen in jonggevormd veen.

Bedankt doctor Dop en de deelnemers voor de goede chemie!

Evert Pellenkoft

WAARNEMINGEN

In mijn achtertuin aan de Pasteurstraat zag ik op zaterdag 31 maart mijn eerste **boomblauwtje** tussen en boven de klimop vliegen. Tot nu toe zag ik op zondag 15 april de meeste exemplaren vliegen 15 stuks! Ik heb nog geen eieren gevonden maar wordt vervolgd.

Geert Timmermans

De omgeving van het stuwmeer Lac du Der-Chantecoq bij St. Dizier in Frankrijk is beroemd om de grote aantallen **kraanvogels** die hier zijn waar te nemen. Zowel in het voor- als najaar pleisteren hier grote hoeveelheden van deze indrukwekkende vogels op trek naar hun overwinterings- of broedgebied. In zachte winters overwinteren tegenwoordig zelfs enkele duizenden vogels in het gebied. Ik ben er in de Krokusvakantie met de fiets geweest en op de laatste dag klaarde het weer op en kwamen er honderden kraanvogels aan die van de nu wel aanwezige thermiek gebruik maakten, de volgende dag stegen ze massaal met de thermiek weer op en

vertrokken in grote V-vormige vluchten. Het beeld van overvliegende en roepende kraanvogels is onvergetelijk. Dit bleek wel toen ik terug in Amsterdam op maandag 5 maart boven het Westerpark het bekende trompetgeroep hoorde van zes overvliegende **kraanvogels!**

Langs het fietspad bij de volkstuin Nut en Genoegen zat een **grote bonte specht** keihard op een grote nestkast te trommelen en tot mijn verbazing kwam er uit het gat een kopje van een krijsende halsbandparkiet. Koppijn?

De volgende dag zag ik op 5 meter afstand (!) op begraafplaats Sint Barbara een **groene specht** in het gras mieren en zijn uitzonderlijk lange kleverige tong bewegen, ik stond doodstil en de specht zag me pas na enige tijd. â€ž Woody

Woodpeckerâ€• vloog met golvende vlucht vlak voor me met zijn rode petje, zwarte masker en oplichtende gelige stuit, zonder zijn tong uit te steken maar wel opgewonden lachend "kluu kluu kluu kluu". Op de plek waar de specht had gezeten lag een spechtenpoepje als een staafje sigarettenas, een dun grijs vliesje vol mierenrestjes. Een **grote bonte specht** gebruikte daarna het torenhaantje van de rouwkapel van Sint Barbara als roffelijzer. Chantecoq?
Evert Pellenkoff